

Bilim dili Türkçe

Sedat Işık

S. Işık
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı,
Ankara

Bu makalede, Türkçe, bir bilim dili olarak değerlendirilmiş ve TÜBA'nın (Türkiye Bilimler Akademisi) bu konudaki çabaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: bilim dili, Türkçe

“Türkçeyi sevmeye, onun toprağında gezip dolaşmayı, havasını solumayı söz değerlerini tanımayı gerektirir. Dildaşlık duygusu, anadili bilinci, anadili duyarlılığı kazanma da...”

Emin Özdemir

Dergimizde daha önce bu konuda çeşitli yazılar yayımlandı (1-3). Her üç yazıyla dilimizin genel görünümü, dili kullanan bizlerin anlayışları gözden geçiriliyor; “ne yapmalı ve nasıl yapmalı” üzerine düşünceler dile getiriliyordu. Benim bu yazıyla yapmak istediğimse dil bilinci ve bilim dili üzerinde kısaca durmak; şimdilerde TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) tarafından yürütülen çalışmalar hakkında bilgi vermektir.

Başlıca yanlışlarımızdan biri dili yalnızca iletişim aracı gibi görmektir. “Eğer insanlar bir biçimde birbirlerine düşüncelerini, bilgilerini aktarabiliyorlarsa dili kullanıyorlar” anlayışdır bu. Bu anlayışa göre kullanılan sözcükler kurallar ya da kuralsızlıklar önemli değildir; anlaşılabilirse yeter. Böyle algılamak, dil denilen evreni, o evrende oluşan, gelişen, kimlik kazanan insanı alçaltmaktan başka bir şey değildir.

“Nesnelere ad verme, bunlar arasında bağlantılar kurma ve sonunda soyutlamalar ile kavramlar oluşmuştur... düşünme de bu süreçle birlikte gelişmiştir. Düşünme; çıkarımlar yapma, kavramlar ve önermeler arasında bağlantılar kurmadır. Kavram ve önermelerin içinde yer aldığı bağlam da, dilin bütünü oluşturur. Bu kavramlarla insan kendine bir dünya yaratıyor; kültür dünyası. Sanat, felsefe, bilim hep kavramlarla, dille bağlı. Dilin gücü de düşünmeyi yaratmasında. Dile dökmeden, dil kalıbına yerleştirmeden gerçekliği anlayamıyor, üzerinde düşünemiyoruz.

“Kafamızı yoğuran, düşünmemizi sağlayan da dil olduğuna göre, insanın kafa yapısını en iyi gösteren de onun kullandığı dilidir. Kimliği-mizi belirleyen de dil oluyor böylece. Kimliğimiz de dilimiz içinde gelişiyor... İnsanın insan olması, insanın kendi olması, kendi kimliğini bulması, kendinin bilincine varması da dile bağlı, kullandığımız dilimiz kimliğimizdir.

“Düşüncüyü yaratan ve ileri götüren de dil olduğuna göre, büyük düşünce yapılarının kurulabilmesini de o sağlar. Ancak bunun için dilin de gelişmiş olması gerekir. Burada karşılıklı bir etki olduğu açıktır. Dilin gücüne karşı, düşüncenin gücü kendini gösterir. Dile bağlı olan in-

san, sonunda dile egemen olur ve dil üzerine etki yapar. Böylece dil durmadan yaratarak bir kuşaktan öteki kuşağa geçen bir etkinliktir. Boyuna yaratılan bir şeydir. Her birey ve her kuşak ona yeni bir şey katar. Ama kimi zaman kimi engellemeler yüzünden bir ülkede dilin gelişmesi durabilir. Dil gelişemeyince düşüncenin gelişmesi de durur. Dünyayla bağlantı kuran dilin gelişmesi engellenmişse, bir ulusun düşünmeye dayanan felsefe alanında, dolayısıyla bilim alanında başarı ortaya koyamayacağı da açıktır” (4).

Görüldüğü gibi dil insanların, ulusların kendilerini gerçekleştirdikleri, tüm olup biteni, doğayı anlamlandırdıkları, yeniden yarattıkları bir evrendir. İnsanlar, uluslar dilleri kadardır. Dilleri neyse, odurlar.

Dil bilinci de tüm bunların ayırıcılığıdır. Kendisinin özgün ve biricik oluşunun, toplumunun, insanlığın, evrenin ayırıcılığı olan insanın bilinç durumudur, dil bilinci. Saygının, özennin, sorumluluğun bilincidir.

26 Eylül 1941’de dil bayramı dolayısıyla ne diyor İsmet İnönü: “Eğer Türkler bilimin her dalında yabancı diller için çalıştıkları kadar kendi öz dilleri için emek çekselerdi, kuşum yok ki, Türk dili çok zaman önceden eksikliklerinden arınmış ve uygarlık dünyasının örnek bir ekin (kültür) ve bilim dili olmuş bulunurdu. Türkçe karşısında takındığımız aynı aldırma mazlık, bugün bizi kolayca elde edebileceğimiz birçok ilerleyişten alıkoymuyor. *Ulusa seslenen ve konuşan her aydınımız dil içinde bir tek yabancı sözcüğün eksik olmasına çaba harcamayı bir zevk saysa birçok sıkıntımızı ayırdına varmadan geçebiliriz.*”

Cumhurbaşkanı İnönü’nün vurguladığı aydın özensizliği, bugün akıl almaz boyutlarda sürüp gitmiyor mu? Üstelik tutumlarını özensizliğin çok ötesine taşıyarak, Türkçeyi yetersiz bularak, küçümseyerek “Türkçeyle bilim yapılamaz; Türkçe bilim dili değildir” diyenler yok mu?

Oysa gerçek hiç de öyle değil. “Hiçbir dil dizgesi, doğasından bilim dili değildir. Bir dilin bilim dili olmasının

ön koşulu, o dilin konuşulduğu toplumda bilim üretiminin, var olmasıdır. Bilim dili sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alt yapıya bağlı olarak, toplumdaki eğitim sürecinin yönlendirmesiyle ortaya çıkan bilimsel ürünler çerçevesinde oluşur ve gelişir. Bu durum, bilim üretimiyle bilim dilinin kavramları arasındaki koşutluğu da beraberinde getirir... Bilimin evrenselliği yalnızca kavram boyutundadır. Bilim üreten her toplum, bu evrensel kavramları karşılayacak terimleri kendi dilinde türetebilir” (5)

Bu yaklaşımla TÜBA 2002 yılı başlarında “Türkçe Bilim Terimleri” konulu bir çalışma başlattı. Çalışma felsefeden hukuka, doğa bilimlerinden sanata dek uzanıyor. Her bilim dalı ve her disiplin için alan uzmanlarından, dil bilimcilerinden oluşan çalışma birimleri oluşturdu. Bu bağlamda bir tıp terimleri sözlüğü çalışması da başlatıldı. TÜBA Başkanlığınca bütün tıp fakültelerinden, uzmanlık derneklerinden çalışmalara katılabileceklerin bildirilmesi istendi. Sonraki aşamada 26 – 27 Aralık 2003 günlerinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde bildirilen bu isimlerle Türkçe Tıp Terimleri Çalıştayı düzenlendi. Çalıştaya sekse-ne yakın bilim insanı katıldı.

Birinci gün bir açık oturum düzenlenmişti. Bu bölümde Prof. Dr. Betül Çotuksöken, “Bir Etik Değer Olarak Dil”; Prof. Dr. Barış Korkmaz, “Dil ve Düşünce-Bilinç Bağlantısı”; Prof. Dr. Bahar Kansu Gökler, “Anadilde Bilim Üretmenin Anlamı ve İşlevi”; Doç. Dr. Aydan Kansu, “Türkçe Tıp Dilinin Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri”; Prof. Dr. Doğan Aksan, “Türkçenin Olanakları” başlıklı konuşmalarını yaptılar.

İzleyen gün sabah 8.30–9.30 oturumunda Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, “Bilim Terimleri ve Türk Dil Kurumu” konulu konuşmasını yaptı. Daha sonra tüm katılımcılar yedi ayrı çalışma biriminde Türk tıp dilinin sorunları ve çözüm yollarını tartıştılar. Her çalışma birimi görüşlerini çalıştaya yazılı olarak sundu. Bu yazınların çalıştayda topluca değerlendirilmesiyle Çalıştay So-

nuç Bildirgesi oluşturuldu.

Bildirgede üzerinde durulan konular ve öneriler şöyle sıralandı:

1. Çalıştaya katılanlar Türkçe tıp dilinin, bütünüyle Türkçe bilim dilinin, yabancı terim saldırısı altında olduğunu, bu yüzden büyük sorunlarla karşılaştığını vurgulamışlardır.

2. Bilim dilinin Türkçeleştirilmesine dönük bir çaba olarak TÜBA’nın Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü hazırlama girişimi tüm katılımcılar tarafından sevinç ve coşkuyla karşılanmış, çalışma birimlerindeki tüm katılımcılar, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’ne tıp terimlerinin de girmesi konusunda alan uzmanı olarak çalışabileceklerini belirtmişlerdir.

Bu konuda yapılması önerilen etkinlikler şunlardır:

1. Eğitimde ve yayınlarda Türkçe karşılığı olan terimler kesinlikle Türkçe olarak kullanılmalıdır, karşılığı olmayan terimlerin Türkçe karşılığının bulunması için yaygın çaba gösterilmelidir. Türkçeye yeni giren yabancı terimler sürekli izlenmeli, en kısa zamanda karşılıkları önerilmelidir.

2. Eğitimin ve yayınların Türkçe ile yapılması için hedef kitlelere yönelik duyarlılaştırma, bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

3. TÜBA’nın hazırladığı Genel Bilim Terimleri Sözlüğü’nde tıp terimlerinin de yer almasına dönük süreç hızlandırılmalı, bu bağlamda geliştirilecek olan terimler genel ağ ortamında bütün hekimlere sunulmalı, kendilerinden gelen görüş ve öneriler değerlendirilmelidir.

4. Türkçe tıp terimlerinin yazım kurları belirlenmeli, bu amaçla bir kılavuz hazırlanmalıdır.

5. Tıp kitaplarının, dergilerinin, öğrenci ders notlarının özenli bir Türkçe ile yazılması desteklenmeli, özendirme ödülleri verilmelidir.

6. Uluslararası bilimsel dizinlerce taranan Türkçe tıp dergilerinin artması Türkçenin bilim dili olarak öne çıkmasını kolaylaştırılacaktır. Bu amaçla bütün bilim kuruluşları özendirici önlemler geliştirmelidir.

7. Üniversitelerce yabancı dilde yapılan yayınların akademik yükseltme-

lerde daha değerli görünmesi giderek Türkçede nitelikli yayın yapılamayacağı izlenimine yol açmaktadır. Bu gidişi önleyecek Türkçede yüksek nitelikli yayınlar oluşturacak öneriler geliştirilmelidir.

8. Türkiye’de tıp eğitimi, öğretimi Türkçe yapılmalıdır. Türkçeyi bilim ve meslek eğitimi için yetersiz gören anlayışa karşı tavır alınmalıdır.

9. Tıp kongrelerinde dil ile ilgili oturumlar düzenlenerek Türkçe tıp dili konusuna bilim adamlarının dikkati çekilmelidir.

10. Her uzmanlık derneği ve tıp fakültesi kendi çatıları altında bir dil çalışma birimi oluşturmalı, TÜBA’nın terim çalışmasında izlediği yöntem ve bağlı kalınan ilkeleri içeren kaynaklar çalışma birimlerine iletilmelidir.

Görüldüğü gibi çalışmaya katılanlarca genel olarak dil sorunu ve tıp dilinin görünümü açıkça ortaya konmakta ve çözüm için çok önemli adımlar önerilmektedir.

TURKISH AS A SCIENCE LANGUAGE (OPINION)

In this article, Turkish is evaluated as a science language and the efforts of TÜBA (Turkish Academy of Sciences) on the subject are mentioned.

Key words: science language, Turkish

Tani Girişim Radyol 2004; 10:93-95

Bu adımlar atılmaya başlanmıştır. Her uzmanlık dalı için kurullar oluşturulmaktadır. Yakın bir zamanda bu kurullarda görev yapacak alan uzmanları ile dil bilimcileri bir araya getirecek ikinci çalıştay düzenlenecektir. Amaç, diğer bilim ve disiplinlerin bugüne kadar ki deneyimlerinden de yararlanarak, çalışmanın boyutları ve yöntem sorunu üzerine görüş alışverişinde bulunmaktır.

Hepimize büyük görevler düşmektedir. Prof. Dr. Ruşen Keleş’in dediği gibi “Türkçeleştirme sorumluluğu herkesten önce bilimciye düşer. Bu yapılmaksızın, özgün düşünce üretimini artırmaya olanak bulunamaz.” (6)

Kaynaklar

1. Aydınöz Ü. “Radyoloji dili: temel sorunlarımız. Tani Girişim Radyol 2003; 9:5-9.
2. Akan H. Tıpça üzerine Türkçe düşünceler. Tani Girişim Radyol 2003; 9:131-134.
3. Berkmen Y. “Bilim Dilinin Türkçeleşmesi. Tani Girişim Radyol 2003; 9:275-278.
4. Akarsu B. Dil, Dil-düşünme-dünya ilişkisi. Bilim ve Ütopya 2001; 2:22-25.
5. Ergenç İ. Bilim dili ve anadili. Bilim ve Ütopya 2001; 2:12-13.
6. Keleş R. Dil, bilim ve kentbilim. Bilim ve Ütopya 2001; 2:26-28.

